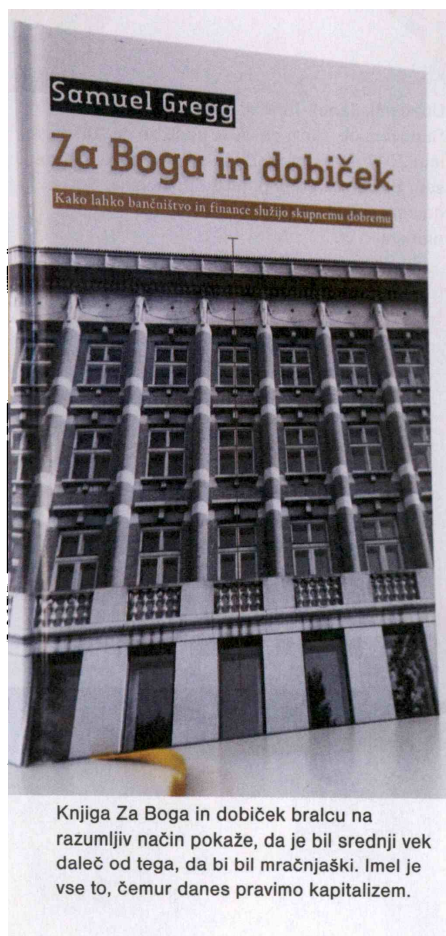

Za Boga in dobiček

JOŽE BIŠČAK foto: **PRIMOŽ LAVRE, ARHIV REPORTERJA**
joze.biscak@reporter.si

Knjiga Za Boga in dobiček bralcu na razumljiv način pokaže, da je bil srednji vek daleč od tega, da bi bil mračnijaški. Imel je vse to, čemur danes pravimo kapitalizem.

Pozabite na vse, kar ste do zdaj slišali o srednjem veku. To obdobje, ki se je začelo leta 476 z razpadom Zahodnega rimskega cesarstva (konec starega veka) in se končalo leta 1492 z odkritjem Amerike, ni bilo tako temačno, kot so vas učili. Čeprav knjiga Samuela Gregga s provokativnim naslovom Za Boga in dobiček govori o vlogi, ki so jo kristjani imeli pri razvoju modernih financ in bančništva, vas popelje tudi v življenje v svetu, ki je postavil gospodarske temelje zahodni civilizaciji, najveličastnejši v zgodovini človeštva.

Knjiga raziskovalnega direktorja na Inštitutu Acton Samuela Gregga je rehabilitacija srednjega veka. Cerkev je v tem obdobju nedvomno imela veliko pozitivno vlogo, včasih tudi sporno, a kakor se sliši čudno, jo je, v nasprotju s splošnim prepričanjem, skrbelo za revne, obsojala je oduševstvo. Krščanstvo je od začetka razmišljalo o denarju. Njihovi teologi, filozofi in finančniki so o njem dajali sodbe in mnenja. Imeli so velik vpliv na nastanek in razvoj nacionalnih in mednarodnih finančnih sistemov ter na komercialno revolucijo na začetku 11. stoletja, ki je pripomogla k sodobni misli o denarju in uporabi kapitala.

Posojanje denarja

Finance srednjega veka so izhajale iz Svetega pisma in prilike o talentih. Apostol Matej pripoveduje (Mt 25,26–27), da mož z enim talentom (denarna enota), ki ga je Jezus grajal, ni izgubil prejetega denarja. Preprosto ni naredil ničesar z njim, zakopal ga je. Jezus je želel več. Zato srednjeveški misleci niso bili proti dobičku in kapitalu, ampak so spodbujali vlaganja, prvi klasični kapitalisti, ki so nastali v 11. stoletju v severni Italiji in Flandriji, pa so imeli v zgornjem desnem kotu svojih računovodskih knjig napis v latinščini – *Deus enim et proficuum* (Za Boga in dobiček). Prizadevanje za dobiček, sprejemanje poslovnega tveganja in ustvarjanje kapitala v srednjem veku namreč ni veljalo samo za gospodarsko koristno, ampak tudi kot način slavljenja Boga. Ljudje so s takim načinom življenja izpolnili navodilo iz Prve Mojzesove knjige, ko je Bog Adamu in Evi naročil: »Bodita rodovitna in množita se, napolnita zemljo in si jo podvržita« (1 Mz 1,28). Kristjan torej lahko

deluje za Boga in za dobiček, seveda pod pogojem, da je Bog na prvem mestu in da je dobiček, dosežen s financami, razumljen kot sredstvo za doseg cilja in nikoli kot cilj sam po sebi, uporabljen pa za to, da služi človeškemu razcvetu in napredku, ne pa temu, da ga zmanjšuje.

Prve misli srednjega veka o finančah so bile namenjene predvsem posojanju denarja in obrestim. Čeprav je papež Urban III. posojanje denarja in zaračunavanje obresti označil kot greh namere, da dobiš nazaj več, kot si dal, je med krščanskimi teologi prevladalo prepričanje, da so zahteve po plačilu obresti na posojen denar upravičene, če (prvič) denar ni vrnjen pravočasno, (drugič) obstaja možnost, da ima posojilodajalec škodo, če dolžnik ni vrnil denarja, kot je določeno v pogodbi, (tretjič) če posojilodajalec zamudi priložnost za ustvarjanje dobička in (četrtič) če posojilodajalec tvega, da mu dolžnik ne bo poplačal dolga. Zato so misleci tistega časa kritizirali predvsem oduševstvo, ki je veljalo za resen greh in zlorabo revnih.

Franciškan, blaženi Bernardin iz Feltre, je tudi s prstom pokazal, kdo so največji oderuhi. To so bili judovski posojilodajalci. Za takratne mislece, ki se vprašanj denarja in bančništva niso lotevali kot ekonomisti, ampak so jih obravnavali v okviru moralne teologije in prava, je bilo najpomembnejše jasno razločevanje med oduševstvom in legitimnimi oblikami posojanja denarja.

Cvetoča gospodarstva

Avtor Samuel Gregg, doktor moralne filozofije in politične ekonomije z Oxforda, bralcu ne predstavi samo pogled na bančništvo in denar v srednjem veku, ampak tudi takratno življenje. Po razpadu Zahodnega

INFO

Za Boga in dobiček

Avtor: Samuel Gregg
Spremna beseda: George Pell
Prevodil: Niki Neubauer
Založnik: Družina, Ljubljana
Za založbo: Tone Rode
Leto izdaje: 2017
Napredaj: www.druzina.si
Cena: 22,00 EUR

rimskega cesarstva je sicer sledilo obdobje zastoja, ki pa je bilo bolj posledica podedovane grške in rimske kulture, kot domnevno mračnjaškega zgodnjega srednjega veka. Tako se je denimo v tistem času, neke do 10. stoletja, število prebivalcev drastično zmanjšalo. Upad ni bil posledica epidemij ali množičnega pomanjkanja hrane, temveč preprostega dejstva, da je prebivalstvo še vedno sprejemalo poganske prakse, kot so splav, kontracepcija in detomor. »Krščanstvo je tudi ženski podelilo dostojanstvo,« piše Gregg, kar je zmotno s splošnim prepričanjem o malodane suženjski vlogi ženske v srednjem veku.

Ko je krščanstvo dokončno prevladalo na stari celini, je bil možen tudi razvoj, ki se je začel na prelomu prvega v drugo tisočletje. Gregg ga imenuje komercialna in finančna revolucija. »Rast prebivalstva in tehnoloških inovacij (kot je uporaba strojev v kmetijstvu in manufakturi) do intenzivnejšega poljedelstva. To je omogočilo razmah proizvodnje, industrije, trgovine in najpomembnejše: presežek kapitala. Kapitala, ki ga je bilo mogoče uporabiti za vlaganja in je lahko pomagal družbi napredovati iz samooskrbnega gospodarstva,« pravi avtor. Nastale so cvetoče poslovne skupnosti v severni Italiji, Flandriji, delih Francije in južni Angliji. Pojavila se je trgovina med evropskimi deželami, nadnacionalna delitev dela in novi razred podjetnikov, vzporedno se je pojavilo več finančnih instrumentov, ki so trgovcem pomagali urejevati tveganja.

Razmahnilo se je bančništvo. V 13. stoletju je bilo v Firencah kar 38 neodvisnih bank, v Pisi 34, v Genovi 27 in v Benetkah 18. Skupaj jih je bilo v italijanskih mestnih državah 173. Večina teh je imela podružnice v tujini. Leta 1231 je v Angliji delovalo 69 podružnic italijanskih bank. Vse to, piše Gregg, je bil embrij tistega, iz česar je nekaj stoletij kasneje nastala ena temeljnih knjig politične ekonomije – *Bogastvo narodov* Adama Smitha.

Zasebna lastnina

Proti koncu srednjega veka je torej Evropa že imela vse tiste značilnosti, ki jih danes povezujemo s kapitalizmom. Slika tega obdobja, kot jo riše Gregg, ki ima dar za preprosto razlaganje zapletenih pojmov in postopkov ter razkrivanje dolgo skritih resnic (z navedbami številnih virov), je popolnoma drugačna od ustaljenih predstav o »mračnjaškem« srednjem veku. Tudi glede zasebne lastnine. Zahodna Evropa, ki je kasneje še dolgom ostala globoko religiozna, je zasebno lastnino razumela tako, da daje posameznikom in skupnosti sposobnost mobilizacije bogastva za spodbujanje dobrega.

Pravi kristjani so »moralni« del pridobljenega bogastva porabili za dobrodelne namene. Od njih se je vedno pričakovalo, da bodo dajali miloščino. A zasebna lastnina,

denar, premoženje in bogastvo posameznikov ni bilo demonizirano, ampak je kazalo na človekovo sposobnost, da uresniči darove, ki jih je posamezniku dal Bog. Že italijanski filozof in redovnik Tomaž Akvinski (13. stoletje) je učil, da se korist za vse lahko uresniči le skozi zasebno lastnino. Zato je podal tri razloge. Prvič, ljudje bolje skrbijo za tisto, kar je njihovo; drugič, če bi bili vsi odgovorni za vse, bi bila zmeda; in tretjič, delitev stvari, ki so skupne, ustvari napetost.

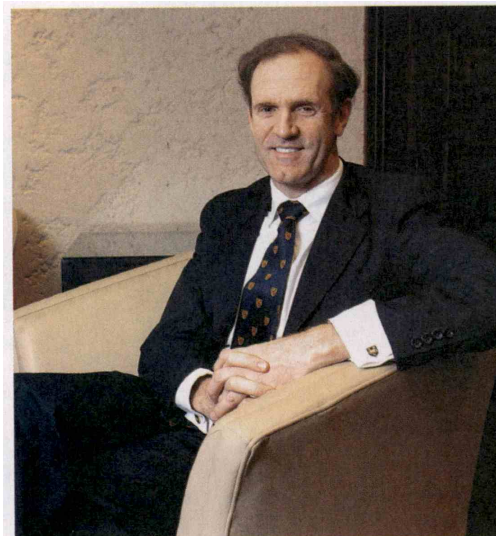
Finančna kriza

O tem, kako so kristjani dojemali denar in bančništvo v preteklosti, je Samuel Gregg začel razmišljati po globalni finančni krizi leta 2008. S študijem zgodovine, različnih virov in tudi politično nekorektnih avtorjev je prišel do spoznanja, da so kristjani na različne načine pomagali razviti finančne in bančne sisteme, ki so pomagali milijonom ljudem ubežati revščini. Zato se tudi kritično loti sodobnih financ, še posebej zadnje krize, ko so tudi kristjani podlegli splošnemu prepričanju, da je na tem področju potrebno več regulative. Gregg piše, da gre za povsem legitime zahteve, a sam dvomi, da bi zaostritev zakonodaje lahko pripomogla k izboljšanju razmer. Še več. Mnoge od zahtev bi vse skupaj še poslabšale in bi kršile načelo pravičnosti.

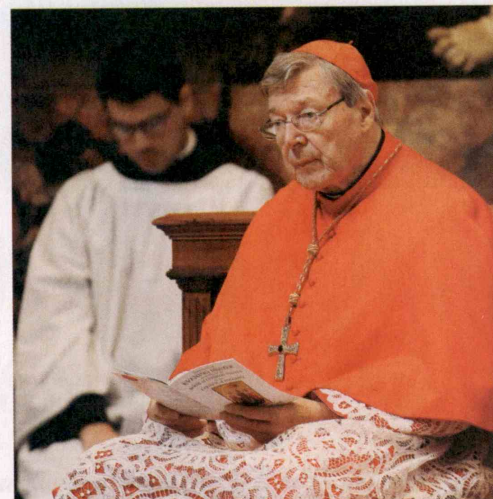
Gregg meni, da ljudje pozabljajo, da niso krive finance, temveč ljudje, ki se z njimi ukvarjajo. Oni lahko z (ne)namernimi napakami ogrozijo predvsem blaginjo revnih, starih in drugih, ki živijo na obrobju družbe, ter tako spodkopljajo razmere, ki pomagajo vsem napredovati. Brez financ (in ljudi, ki se nanje spoznajo) bi človeštvu ostala samooskrbna gospodarstva, ki bi zmanjšala možnosti za človeški razcvet. »Živeli bi v družbah, v katerih bi prav ljudje na robu družbe imeli še manj možnosti, da bi ušli revščini, medtem ko bi tudi bolj premožni imeli manj gospodarskih sredstev za pomoč bližnjim v stisku,« piše Gregg.

Globalna banka

V zvezi s tem na koncu knjige nameni kritiko sedanjim vladam, ki bi rade težave reševale z zadolževanjem, ker s tem obremenjujejo prihodnje generacije, na račun katerih živijo sedanje. Tudi ideja, da bi svet v izogib prihodnjim finančnim krizam dobil nekakšno svetovno centralno banko, nekakšno globalno avtoriteto, ki bo lahko sprejemala odločitve o tem, kar kristjani imenujejo »univerzalno skupno dobro«, se mu ne zdi sprejemljiva, čeprav sodobni katoliški družbeni nauk take avtoritete ne izključuje. Po njegovem bi bila ustanovitev globalne banke v nasprotju s krščansko tradicijo, poleg tega bi povzročila številne težave, ki jih lahko opazujemo pri centralnem bančnem organu EU, se pravi pri Evropski centralni banki, ko določa enotne obrestne

Samuel Gregg je raziskovalni direktor na Inštitutu Acton. Predava politično ekonomijo, ekonomsko zgodovino in etiko v finančah.

Kardinal George Pell. Prefekt Tajništva za gospodarstvo v Vatikanu, je v uvodu zelo pohvalil avtorja Samuela Gregga.

mere za tako različna gospodarstva, kot so Grčija, Irska ali Nemčija. Že nacionalne centralne banke imajo težave pri »ugibanju«, kakšna naj bi bila optimalna količina posojil v obtoku, kaj šele svetovna banka.

Tudi Friedrich Hayek je dejal, da bi se morali spet ozreti k izjemnim predhodnikom moderne ekonomije pred več stoletji, ko so učenjaki poudarjali, da je matematična cena odvisna od veliko posameznih okoliščin. »Človek je nikoli ne more poznati, ampak jo lahko pozna samo Bog,« se na Hayeka sklicuje Gregg, ki ga med vrsticami lahko beremo tudi tako, da s tem nasprotuje kakršnikoli oblikam svetovne vlade ali vlade EU. Po njegovem bi morala imeti taka ustanova božanske sposobnosti. »In če si smrtniki prizadevajo za vsemogočnost, je to norost,« zaključil in pozove kristjane, naj se etičnih in gospodarskih vprašanj, povezanih s financami, »lotevajo z znatno mero ponižnosti.«